

LEENA AHTEENMÄKI-PELKONEN

ITSEOHJAUTUVUUS VAPAAN SIVISTYSTYÖN VIITEKEHYKSESSÄ

Kirjan tavoitteena on virittää ajatuksia ja synnyttää näkemyksiä aikuiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohdista. Kirjan tekijöillä on pitkäaikainen työkokemus nimenomaan vapaasta sivistystyöstä, mutta kirjaa suositellaan myös ammatillisen aikuiskoulutuksen käyttöön, koska monet teemat ovat nykyään niille yhteisiä.

Kirjan lukijakunnaksi on ajateltu sekä ammatillisia kouluttajia että vapaa-ajan ohjaajia. Kirjan soveltuvuus näille ryhmille riippuu hyvin paljon kunkin aikaisemmista pedagogisista opinnoista. Jos ohjaaja on opiskellut aikuiskasvatusta esimerkiksi approbaturin verran, monet painotukset ovat jo ennestään tuttuja. Silloin kirja palvelee lähinnä virikemateriaalina ja käytännön koulutus-työhön johdattajana.

Perusmateriaaliksi kirjaa voi suositella henkilöille, joilla on esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa oman oppisisältöalueensa erinomainen asiantuntemus, mutta vähemmän didaktisia taitoja. Vastaavasti esimerkiksi aloittelevat opinto-kerhon ohjaajat tai järjestöjen työntekijät, joilla koulutus on yksi monesta työalasta, hyötyvät kirjasta paljon. Se avaa näkökulmia peruskysymyksiin ja antaa myös viitteitä koulutuksen käytännön toteutuksesta.

Kirja koostuu viidestä pääluvusta. Aikuisten oppimista ja opiskelun toteutuksen lähtökoh-tia käsitellään luvuissa 1 ja 5. Luvuissa 2—4 käsi-tellään opetusta, tiedonhankintaa ja ryhmädyna-miikkaa. Ne ovat luonteeltaan käytännöllisempiä.

Kirjan taustalla on laaja-alainen oppimisenäke-mys, jossa arkielämän käytännön tarpeet ovat kes-keisessä asemassa. Kirja käsittelee kuitenkin ni-menomaan opiskelu- tai koulutustilanteissa ta-

Pietiläinen, Päivi & Valke, Ahti & Wi-lén, Eija: Opi elämästä — aikuisenakin. Helsinki: Opintotoiminnan Keskusliitto 1991. 96 s.

pahtuvaa oppimista, jonka siis tulisi liittyä arki-elämän kokemuksiin. Kysymys arkielämässä ta-pahtuvan oppimisen ja suunnitellun, tietois-en oppimisen välisestä suhteesta jää jollain tavoin avoimeksi — sen käsittely on kuitenkin hyvin tär-keää sekä vapaassa sivistystyössä että ammatillisessa aikuiskoulutuksessa.

Sinällään kirja itse on viesti koulutuksen ja mui-den elämänalueiden yhdistämisestä. Siinä käytetään runsaasti lainauksia kaunokirjallisuudesta. Mukaan mahtuu myös Muumi-kirja -mate-riaali, joka on hedelmällistä oppimisen ja elämän ymmärtämisen kannalta muinakin kuin muumi-buumin aikoina! Kirjan kuvitus on erittäin mien-lenkiintoinen. On arvokasta, että kirjaan on saatu mukaan myös opiskelijoiden puheenvuoroja ja ai-toja kokemuksia opiskeluprosesseistaan.

Oppimisen ja koulutuksen lähtökohtien käsit-tely — joka esipuheessa ilmaistaan kirjan pää-tarkoitukseksi — tuo esiin raikkaalla tavalla uu-dempia näkökohtia. Yksityiskohtana todettakoon esimerkiksi oppimisvaikeuksien yhteydessä aikuis-ten luki-häiriöt, joihin on kiinnitetty aikaisem-min varsin vähän huomiota. Keskeisinä ajatuksina ovat osallistujakeskeisen ja elämyksellisen oppimi-sen periaatteet. Ne konkretisoituvat tutkivan ja tuottavan oppimisen sekä ilmaisullisen elämysop-pimisen tarkastelussa.

Koulutuksessa painotetaan erityisesti aikuisopiskelijan itseohjautuvuutta ja itseohjautuvaa oppimista. Niiden merkitystä tarkastellaan varsinkin motivoitumisen kannalta: oppimisen esteitä voidaan voittaa antamalla tilaa opiskelijoiden itseohjautuvuudelle ja opiskelun itsesäätelylle.

Kirja on siten varsin ajankohtainen — kuuluhan sen peruskäsitteisiin kuuluu aikuiskoulutuksen keskeinen avaintermi, itseohjautuvuus. Sillä tarkoitetaan ”opiskelijan kykyä ja taitoa ohjata opiskeluaan ja sen etenemistä eri vaiheissa. Opiskelijan on oltava tietoinen omista oppimista-voistaan niin, että hän kykenee määrittämään omat tavoitteensa, arvioimaan omat resurssinsa ja suorittamaan myös oppimiseen liittyvää arviointia itsenäisesti” (s. 18).

Suomalaiselle itseohjautuvuus-keskustelulle tyypillisesti kirjan näkemys myötäilee Knowlesin esittämää näkemystä itseohjautuvasta oppimisesta opettajaohitoisen oppimisen vastakohtana. Kirja on ajoittain jopa ”knowlesilaisempi” kuin Knowles itse: peruskoulun ja aikuisopiskelun vastakkainasettelu toistuu sitkeästi ja aikaisemmat oppimiskokemukset nähdään melkein yksinomaan negatiivisina. Knowles itsehän on luopunut tästä pedagogiikan ja andragogiikan (opettajaohitoisen ja itseohjatun oppimisen) erottelusta oppijoiden iän perusteella jo vuosikymmen sitten, kuten teoksen ”The modern practice of adult education” vuoden 1980 uusittu painos osoittaa.

Jälleen kerran on syytä peräänkuuluttaa myös muita näkemyksiä itseohjautuvuudesta. Esim. Mezirowin käsitys itseohjautuvuudesta nimenomaan kriittisen reflektion käsitteeseen kytkettyinä olisi varsin mielenkiintoinen erityisesti vapaan sivistystyön viitekehyksessä — ovathan esim. monet kansalaisjärjestöt edustaneet ainakin jossain määrin toisinajattelijoita ja luoneet tietoisesti vaihtoehtoisia malleja vallitsevalle käytännölle.

Osa didaktisista ohjeista (esimerkiksi menetelmien luokittelu, ryhmän vuorovaikutus ja yleisohjeet kurssien järjestelystä) ovat tuttuja ja löydetävissä muustakin materiaalista. Vaikka nyt ilmestyneessä teoksessa otetaan laajemmin huomioon kaikki aikuisopiskelun muodot (esimerkiksi monimuoto-opetus), didaktiset perusohjeet esitetään kuitenkin hyvin perinteisessä muodossa erityisesti luvussa 2. Tiedonhankintaa koskeva osuus saa dy-

naamista jännitettä jatkuvasta kyselystä, joka koskee tiedon olemusta, luonnetta ja päämäärää.

Opettajakeskeinen painotus opetuksen toteutuksessa ilmenee mm. seuraavassa esimerkissä, jossa käsitellään opiskelijoiden vähittäistä totuttamista suurempaan vastuunottoon ja itseohjautuvuuteen: ”Esim. kun opiskelija esittää kysymyksen opiskeltavasta asiasta, opettaja paneutuu siihen perusteellisesti. Palautteellaan opettaja vahvistaa sitä, miten tärkeitä oppimisen kannalta tällaiset kysymykset ovat.” (s. 42—43; korostus LAP).

Itseohjautuvuus ei välttämättä merkitse opettajan työllistämistä opiskelijoiden tarpeiden mukaan — voidaankin kysyä, miksi opettaja ei ohjaa opiskelijoita etsimään itse vastauksia ja osoita tällä tavoin käytännössä, miten tärkeitä kysymykset ovat oman oppimisen suuntaamisessa.

Minne siis jäävät kirjan painotukset itseohjautuvuudesta, osallistujakeskeisyydestä, elämyksellisestä oppimisesta ja aktiivisesta opetuksesta? Sitä sopii kysyä erityisesti didaktisten ohjeiden kohdalla. Ne on kirjoitettu nimenomaan kouluttajan näkökulmasta. Minne jäi opiskelija oman oppimisensa ohjaajana (kts. itseohjautuvuuden määrittelmä edellä)? Vai onko hänen osattava sijoittaa itsensä tekstin opettaja-sanan paikalle?

Itseohjautuvuutta ja osallistujakeskeisyyttä korostavaa didaktiikkaa on kieltämättä paljon helpompi kuvata periaatteina kuin käytännön toimenpiteinä. Niiden konkretisoiminen eläväksi todellisuudeksi on ilmeisesti pitkä tie, jota kuljetaan pienin askelin. Varmasti tarvitaan vielä monta ajatusta ja monta kirjaa, ennen kuin näkymät kirkastuvat.

Tämän kirjan anti keskusteluun on erityisesti riittävän laaja-alainen oppimisen näkemys. Se avaa monia, myös esim. elämyksellisiä ja ilmaisullisia kanavia, jotka on syytä muistaa silloin, kun itseohjautuvuudesta puhuminen on vaarassa jäädä käsitteen pyörittelyksi tai juhlapuheenomaiseksi hyminäksi. Ne auttavat kuulemaan aikuiskoulutuksen sydänääniä: kysymyksiä oppimisen ja opitavan luonteesta, ihmisen tietoisuudesta ja elämän tarkoituksesta.